

Ostindiska kompaniet — Sjöfart och Handel

”Allt var i dessa dagar”, skrives i juni 1779, ”i rörelse i Göteborg. Två kinafarare hade just hemkommit, och det fanns knappt en familj som ej hade återfått en släkting eller vän.

Matroserna såg man ränna omkring allestädes i sina nankinsjackor och ivrigt bemöda sig att på några få veckor göra slut på de pengar, som de hade mödosamt hoptjänat på två år. De stanna högst sex månader på landbacken, och innan halva denna tid gått, äro de flesta lika fattiga som före resan. Många ha redan förbrukat en del av sin sold från nästa resa.”

”Allmän glädje råder vid ett sådant tillfälle”, heter det hos Arndt, ”besättningen firar flera dagar sin hemkomst. Denna matrosernas glädjefest kallas med ett eget namn hönsning.

Hela besättningen tågar med klingande spel och fladdrande vimplar förbi varven och genom förstädernas gator. En glad måltid väntar dessa välkomna gäster, och en mängd tjänstvilliga nymfer lura endast på en bjudande vink för att under natten deltaga i balerna och den bacchanaliska glädjen.”

Ostindiska kompaniets handel beskrives (1785) på följande sätt: Enär Sverige har blott litet reda mynt och obetydligt att exportera, seglar varje skepps kapten till Cadix, där han i kompaniets namn lånar 100,000 piaster mot — 30 % (rätta förhållandet, varom bland andra Arndt upplyser, var, att han där växlade det svenska myntet, som ej var gångbart i östern); därpå seglar han till Kina och köper därstädes te, porslin etc., som han sedan efter återkomsten säljer med stor vinst. Då den vanliga nettovinsten utgör 70 %, stanna alltså 40 % hos kompaniet.

Att så har skett förut, berättaräven Meerman år 1797, men nu hade lånerörelsen upphört, och man tog med sig järn och så mycket reda mynt som behövdes. Järnet bytte man bort i Indien mot ebenholts. Utefter älven hade nu mellan Gamla och Nya varvet tillkommit Ostindiskakompaniets varv Klippan (inköpt av staden år 1813).

I Ostindiska kompaniets hus fäste främlingarne sig särskilt vid de kartor över städer och faktorier i Kina, vilka utförts av kapten Ekeberg.

Arndt redogör utförligt och korrekthet för kompaniets historia, huru det år 1731 fick sin första oktroj på 15 år. Trots motigheter i början, förorsakade av in- och utländska motståndare, gick det raskt framåt. Goda affärer gjorde även innehavarna av den andra (1746—1766) och den tredjeoktrojen (1766—1786). Men i det följande gick det starkt tillbaka medkompaniets värksamhet, och år 1809, 5 år efter Arndts besök, gjorde innehavarna av den fjärde oktrojen cession, sedan de på 6 år ej mäktat utsända något fartyg.

De återvändande ostindiefararne måste på grund av hamnens ringa djuplek stanna vid Älvsborg. ”De segla så länge in utan att kasta ankar, tills de sitta fast på grund. Sedan utlastas godset, tills skeppen lätta och kunna gå vidare; sålunda håller man på, tills de kunna uppnå sin vanliga ankarplats.”

Hamnens djup belöpte sig i staden enligt Meerman endast till 6 fot, varför de något större båtarne lade till vid Masthugget, där djupet var omkring 20 fot. Djupet minskades årligen — ”två tum på 10 år” — ehuru man försökte hjälpa sig med muddervärk.

De segelfärdiga skeppen höllo sig, enligt Wilse, i Masthugget, därifrån de kunde, om vinden var god, avsegla även nattetid. I staden kunde detta däremot ej gå för sig, enär portarne voro stängda om natten.

År 1797 såg Meerman omkring 50 båtar i hamnen, och Göteborg ansågs äga omkring 300. I dessa krigstidersamlades båtarne ofta i stora flottiljer utanför Göteborg och konvojerades — vilket ej alltid hjälpte.

År 1812 förvånades den resande över det stora antalet segel i Göteborgs hamn, nämligen omkring 300, och dock hade en flotta på ungefär detta antal några dagar förut lämnat hamnen. Salthandeln var naturligtvis betydande; likaså järnexporten, mindre brädexporten.

I staden funnos konsuler för nästan alla stater; nyligen hade även Holland fått en, berättar den nyss nämde holländaren år 1797.

Foto: Kopia efter Carl Gustaf Ekeberg gjord av Hedda Appeltofft till varvsutställningen i Sjöhistoriska museet, 1957. Originalen som är gjort 1757 förvaras i krigsarkivet.

Sammanställt av Simon Aberstén, 1910 (en artikelserie i "Handelstidningen")

via Maya Hedbergs blog Javanen 17 juli 2021

<http://javanen.se/ur-goteborg-i-utlandets-litteratur/>